

VETÉS, ARATÁS, CSÍRÁZTATÁS

VÁSÁRHELYI TRIPTICHON 2013

Csukottan, bal oldali tábla

„...az alkonyat: merengő festő fest,

Violára a lemenő felhőket,

S a szürke fákra vérző aranyat ken...”

(Juhász Gyula)

Nyitva, bal oldali szárny

VETÉS

Százéves hagyomány. Egy évszázadnyi örökség. Gyökerek, források, példák. Szobrokban, festményekben, grafikákban. Magányos piktorok, divatos művészek, töprengő alkotók, híres festők, elszigetelt kísérletezők, baráti társaságok tagjai, a vásárhelyi képzőművészet előhírnökei, bölcsőringatói, szárbá szökkenő mértékadói. A város egykori festői, művészvendégei, alkalmi látogatói. Akiket azonban összefon az a szellemi vállalás, hogy a természet és az ember szétválaszthatatlan a teremtésben, hogy a munka az ember leglényege, hogy a természetelvű ábrázolás túléli a gyorsan tűnő divatokat, hogy a képek nem öncélú játékok, bravúros vizuális mutatóanyagok, hanem felelősségteljes és hiteles tükörképei a körülöttünk lévő valóságnak, palackpostái a tehetség küldetésének. Hogy a Vásárhelyhez kötődő, karakteres képzőművészet régóta létezik, az vitathatatlan, hogy ebből kinőtt-e „vásárhelyi iskola”, „alföldi műhely”, vagy „vásárhelyi szellemiség”, arra vannak pró és kontra érvek. Egy bizonyos, hogy az Alföldi Galéria emeleti termeiben rendezett új kiállítás következetes precizitással jelzi, kik és milyen kvalitással, szellemi municióval és stílárius vértetben kötődtek „paraszt-Párizs” múlt század első felének világához, a magyar képzőművészethez, s miként alapozták meg a tiszteletre méltó tradíciót, mely ma is ehhez a városhoz köti a hazai alkotók jelentős részét, s melynek leglátványosabb értéke az idén hatvanéves Vásárhelyi Őszi Tárlat.

A tártatot rendező Nagy Imre művészettörténész nehéz feladatra vállalkozott, de valódi kihívások nélkül nem is érdemes dolgozni. Kell-e, lehet-e objektíven, hitelesen és bizonyítottan fölvezetni - szűkös keretek között - száz esztendő Hódmezővásárhelyhez kötődő képzőművészeti örökségét? Milyenek a merítési lehetőségek, valóban megtalálhatók a legjellemzőbb, leginkább karakteres művek, a lineáris megközelítés, a tematikus válogatás, generációs szempont, a művészi kvalitás lehet-e a meghatározó rendező elv? Természetes valamennyi kívánalomnak megfelelni képtelenség. Nagy Imre kiváló érzékkel táncolt gúzsba kötve is. Jelzőkarókat vert, világítótoronyokat kapcsolt be, generációkat, témákat, stílárius variációkat, vonzásokat és taszításokat fűzött gazdag, szemnyitogató, elméleti fejtegetéseket bizonyító, didaktikus attitűdtől mentesen is tanító-felvilágosító láncreakcióba. Élő katalógusa ez a tárlat a huszadik század első felének, sőt, még tágasabb világának. Kiderül, hogy Vásárhely vonzereje sokkalta erősebb, dinamikusabb volt, mint hinnénk. A helyi és környékbeli kiválóságok, szimpatizánsok, barátok és szellemi harcostársak nem csupán a táj, természet egyediségnek voltak megszállottjai, de annak a plebejus indulatnak, paraszti életformának, realista, földközeli életszemléletnek, tradicionális munkakultúrának, erkölcsi tartásnak is, melyet ilyen szintézisben talán sehol nem találhattak meg.

Mednyánszky László, Bihari Sándor, Spányi Béla, Fényes Adolf, Koszta József, Tornyai János, Nagy-Balogh János, Nagy István, Zombory Lajos, Nyilassy Sándor, Károlyi Lajos, Endre Béla, Aba-

Novák Vilmos és társaik alkotásai teremről teremre bizonyítják, az elmúlt hatvan év vásárhelyi művészete biztos alapokon nyugszik, az elődök olyan értékeket teremtettek, melyek rajtkövet, fogódzót, inspirációt és lakmuspapírt is jelentenek a mai művészeknek – és természetesen az érdeklődő közönségnek. Akik a termeken végigsétálva olyan ismertekkel, élményekkel és inspirációkkal léphetnek a többi tárlat művei köze, hogy tudják: kik, honnan, miért, hogyan?

Középső tábla

ARATÁS

A halál a befejezettség. A lezárás, a megmásíthatatlan tény. Még akkor is, ha sokan hisznek a túlvilágban, a mennyei csodában. Én realistább vagyok. A test valóban a földde, a hagyaték, a szellemi, művészi, emberi örökség pedig a mienk. Egészen addig, amíg képesek vagyunk sorompót állítani időről időre az elmúlásnak. Van abban valami jelképes, hogy a huszadik század egyik legjelentősebb magyar festőművésze, legszerényebb nagymestere, a kiváló tanár és szeretni való barát ez év elején, éppen a Magyar Kultúra Napján adta át madártestét a földnek. Olyan napon, amikor dicsérni kellett volna a hazai művészetet, de több sirám, sajnálkozás, panasz, gyászbeszéd hangzott el a „mostohagyerekek” szónoklataiban, mint dicséret. Dicsőhimnusz persze mindig fölzenget az éppen aktuális lovagoktól, ám a kultúra napszamosai igencsak visszhangtalan térben teszik dolgukat. Elképzelem, hogy Szalay Ferenc a mártélyi szélmalom tövében, a kis tanya kemencéje mellett bölcs mosolyával kinéz tenyérnyi ablakán, fejében már kész a következő festmény: valaki bekopog a homályos üvegen, elköszön, búcsúzik, maga mögött hagyva minden ecsetvonását, minden kivégzett temperatubust, kopott ecsetet, festőkést, vásznat és rostlemezt. Íme, befejeztetett, a többi a ti dolgotok!

Igen, van dolgunk Szalay Ferenc páratlan életművének feldolgozásával. S a befogadó város meg is tette az első lépéseket. Aratás címmel a Tornyai Múzeumban az ifjú művészettörténész, kutató, Tóth Károly jóvoltából és szorgalmas munkájának eredményeként emlékkiállítás nyílt, és szerkesztésében megjelent a Szalay Ferenc című kötet. Az Aratás című gyűjteményes kiállítás hiteles keresztmetszetet nyújt arról a hat évtizedes művészi munkásságról, mely Szalayt Vásárhelyhez kötötte és a magyar és egyetemes festészet kiemelkedő és megkerülhetetlen alkotói közé sorolja.

Néhány főiskolai művésztelepi nyár után 1956-ban telepedett le az alföldi városban, már abban az esztendőben kiállították festményét. Attól kezdve alkotásaival egyik meghatározó művésze lett Vásárhelynek és az Őszi tárlatoknak. A mosonmagyaróvári, értelmiségi közegben gyerekeskedő, majd a főiskolán Pap Gyula, Pór Bertalan, Szőnyi István tanítványként végzett városi fiatalember beleszerelmesedett az Alföld egyik legkülönösebb városába, abba a Vásárhelybe, mely egyszerre volt a hazai parasztvilág központja és a vidéki értelmiségi lét példás küzdőtere. Érkezése egybeesett a magyar parasztság egyik, története folyamán legnagyobb és legtragikusabb életformaváltásával, a kisparaszti lét és szövetkezeti-közösségi kényszer gyújtópontjának szikrázó pillanataival.

Szalay ölelésnyi közelségből ismerte a vásárhelyi tájat, a földön és földből élő embereket, közlőre érzekelte és átérezte mindazt a szenvedést, vajudást, megaláztatást, apró örömeiket és mély tragédiákat, hogy természetes egyszerűséggel, megbocsátó szeretettel, művészi tömörítéssel, férfias lírával, krónikási hűséggel és a trecen-

to iránti mély alázattal legyen képes megörökíteni mindennapjaikat, ünnepeiket és gyászukat, parányi életterüket, melyben mégis ott kísért a világmindenség. Nem lehet véletlen, hogy pályájának kezdetén, a hatvanas évek derekán megfestette Bartók Cantata Profanájának képzőművészeti ikerpárját, az elszakadás drámai kihívását, a taszítás és vonzás szimbolikus festői eposzát, az új világ kötelező meghódításának sorsprogramját. Ez a bartóki példa végigkísérte egész festői pályáját. A helyi értékekből fölmutatni az egyetemes, a mikrovilágban tetten érni a makrokozmoszt. Ebből az erkölcsi elkötelezettségből és festői programból születtek alkotásai. Egy-egy parasztportréban képes volt a görög mitológia hőseit megidézni, drámai életképeiben nem csupán a tézesítés olykor groteszken tragikus de minden emberi kényszerű döntés egyetemes dilemmáit. Szinte krónikási alázattal, mint egy középkori kódexfestő dokumentálta annak az ellentmondásos hatvanas éveknek szinte minden emberi mozzanatát, melynek szintézise az 1974-es műcsarnoki tárlatának huszonhat tételes Parasztkonosztáza volt. Ennek a hagyományos oltárképnek tételei önmagukban is megállják helyüket, egyes alakjai, életképei, enteriőrjei önállósodva a kiállításon is bizonyítják azt a hihetetlen emberismeretet és szeretetet, melyekből szinte minden alkotása született.

Sorolhatnánk a különböző témasorozatokat, a szobabelsőket, az ablakokat, a szélmalomokat, a tenyérnyi tanyai kerteket, a lovakat, a történelmi villanásokat, a nőalakokat, a zenei ihletésű kompozíciókat. Valamennyi abból a hűségéből és alázatból táplálkozik, mely Szalayt Vásárhelyhez kötötte. A mostani alkalomra megjelent ugyan egy igényes album, ez azonban nem menti fel a művészettörténet kortárs művelőit egy Szalay-monográfia igényes elkészítése alól. Az Aratás most kezdődik. Krisztus már halott, de a termést be kell takarítani. Ez a világ rendje.

Nyitva, jobb oldali szárny

CSÍRÁZTATÁS

Hatvanévesen az ember nyugdíjba készül, Magyarország legrégebbi, folyamatosan megrendezett kiállítás-sorozata, a Vásárhelyi Őszi Tárlat a megújulás esélyeit fürkészi. S ez így van jól.

Járom az Alföldi Galéria földszinti termeit, szembeítem a falon függő képeket, a posztamensen strázsáló pasztikákat, és az igényes katalógus oldalait – s keresem azt a genetikus kódot, mely részint összeköti, folyamattá varázsolja hatvan év ide kötődő művészeti törekvéseit és azt a meghatározó magot, minőségi koordináta-rendszert, azt a viszonyítási alapot, mely oly sokáig jellemzője volt a tárlatoknak. Egyik pillanatban úgy érzem, nyakom csíptem valami fontos elemet, fölfedeztem valami elementáris erőt, aztán rájövök, csalóka játék, megtévesztő villanás. Megállok egy-egy mű előtt, tetszik, hat, rákényszerít az elmélyülésre. Csettintek, ez igen. Keresem a párját, a más-képpen fogalmazót, de lenyűgözni is képeset. Keresem. Sok mindenre rátalálok. Hagyományos és tisztos mesterek sorozatképeire, ifjú titánok útkereséseire, befutott művészek kalodáira, csoportok egy zenekarra hangolt kottáira, ravasz kísérletezők szemvadászaira, magányos bozótharcokon. Egyszóval tarka a kép, s hiányzik a sokszínűség karaktere. Az az összefogó erő, mely évtizedeken át mentette és továbbléltette az őszi tárlatok szinte mindig vitatott sorozatát. Csakhogy volt egy helyi mérték- és értékteremtő csapat – Szalay Ferenc, Németh József, Fejér Csaba, Fodor József, Csikós András, az ide ezer szállal kötődő Kurucz D. István, Vecsési Sándor, Bazsonyi Arany és sorolhatnám – akiknek alkotásai évről évre sűrűsödési pontokat és viszonyítási alapokat jelentettek a vásárhelyi művészetnek címkézett színvonal meghatározásához. Most ez a kohéziót jelentő művészi együttes hiányzik. Az eklektikának nincs alapos fundamentuma, csak önálló konzolok, stílár

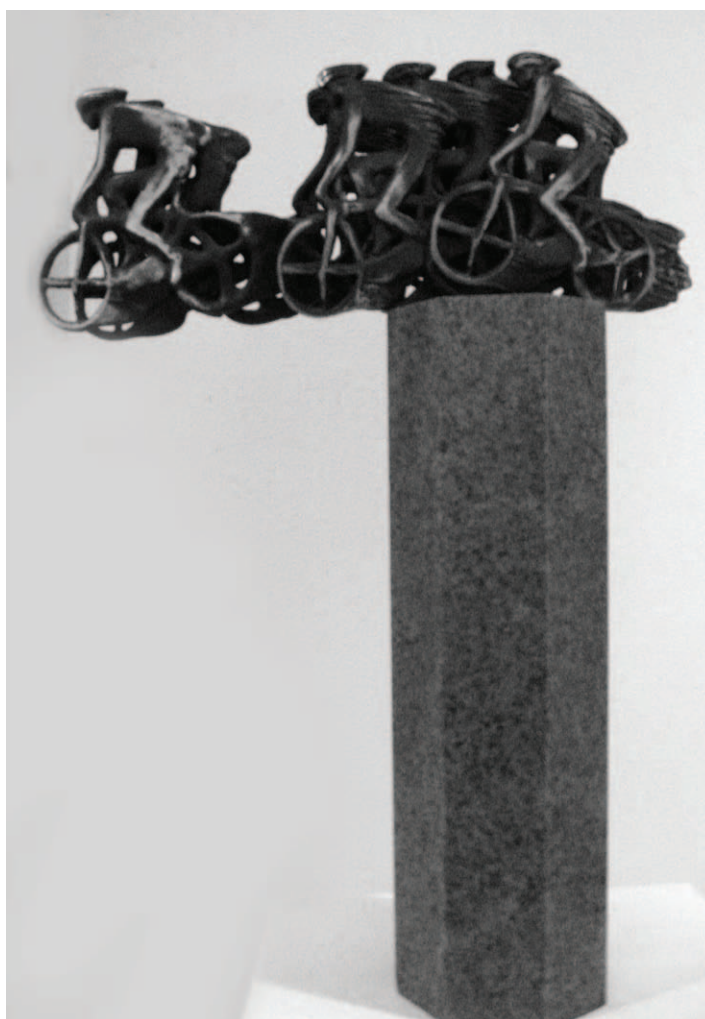
diszítések, véletlenszerűn fölfestett színek, önmagában értékes részletek vannak. Diszlet van, épület nincs. Tetszik viszont, hogy több generáció bizonyítja azt világszerte tapasztalható tendenciát, hogy a huszadik század „minden egész eltörött” gesztusai után egy új szintézis körvonalai tapasztalhatók az elmúlt évtizedben. A prózában a textus helyett föltörőben történetmesélés, a dodekafónia után egyre több a harmónia a kortárs zenében, az abszurd színház után ismét sikere van a hagyományos dramaturgiának, a lírai művekben visszatérnek a kötött formák – a képzőművészek is mind többen keresik a portré, a táj, a csendélet, a természetábrázolás új, korszerű lehetőségeit. Erre sikeres és szívet melengető példákat is láthatunk – a Nagy Imre által értő szemmel és szakmai alázattal rendezett – a hatvanadik Vásárhelyi Őszi Tárlaton. Ez adhat esélyt arra, hogy a hatvanévesen is fiatalodni vágyó sorozat hamarosan visszatalál genetikus kódjához, a hazai képzőművészet egyik legsikeresebb szellemi, szakmai, esztétikai és erkölcsi irányzatához.

Csukva, jobb oldali tábla

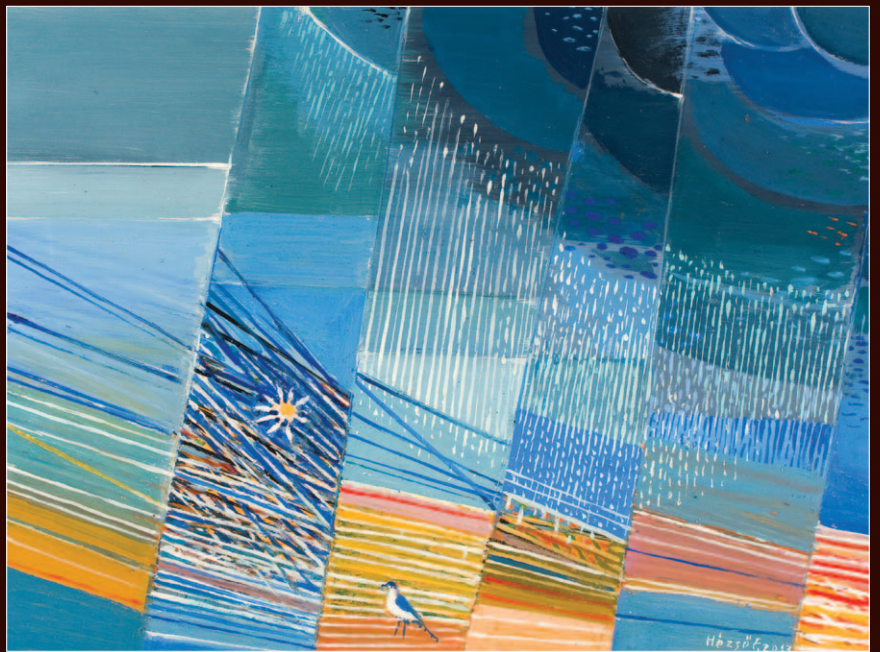
„Nyugvóponton vagyok? Elszongított valamely élvezet? - Nosza, nem kótyavetyélem el az érzéseimet, sietve bekapcsolom a lelkemet is, de nem ám hogy valami kötelezettséget vállaljon, hanem hogy vigadjon; nem azért, hogy elveszen az élvezetben, hanem hogy magára találjon benne; segítségül hívom, hogy e boldog állapotban tükrözze magát, latolgassa, becsülgesse s telítse a boldogságot.”

(Montaigne)

Tandi Lajos

NÁVAY SÁNDOR: SZÖKÉS (2013)

HÉZSÓ FERENC:
ÍTELETIDŐ
(2013)

KÉRI LÁSZLÓ:
BUKOLIKUS FESTMÉNY AZ ÉRINTÉSEKRŐL
(2013)

ZOLTAI ATTILA:
A VILÁGUTAZÓ BŐRÖND TITKAI
(2013)

JÓSZAI SÁNDOR: SZENT NAUM